

Emil Dandea - proiecte culturale. Înființarea Muzeului de arheologie și etnografie din Târgu-Mureș

Dr. Virgil Pană

Ani întregi, după Unire, orașul Târgu-Mureș a suportat acuzația de a fi un loc impropriu preocupărilor culturale cu manifestări publice, fiind socotit o metropolă maghiară în care spiritul românesc nu se putea concretiza într-o mișcare de mare amploare pentru a cuceri sufletește palatele ce s-au zidit drept leagăne pentru o cultură în care nu se regăseau și românii. Dar, „*grație înțelegerii largi - scria viitorul istoric Vasile Netea - pe care primarul orașului, Dl. Dr. Dandea a arătat-o celor capabili de a da suflet unei mișcări culturale, Tg.-Mureșul trăiește acum, sub aspect cultural, zile de energică manifestare culturală românească, trezind inimi și cugete ce, parcă, se miră că, totuși, se poate face ceva cultural și la Tg.-Mureș*”. Mulți au crezut în această acuzație ca într-un destin irefutabil, pentru care orice revoltă era inutilă. „*Ziarele românești locale apăreau și dispăreau atât de efemere -continua cel amintit - încât cronicarul cultural nici nu le-a putut nota existența /.../ multe din trupele teatrale bucureștene ne înconjurau, în sfârșit, în afară de viața culturală afirmată de școlile secundare, Tg.-Mureșul nu avea nimic care să-l scoată de sub povara acestei acuzații.*” Ca urmare, însă, a deschiderii de care vrednicul primar Emil Dandea (1922-1926; 1934-1937) a avut-o către intelectualii capabili de a însufleți mișcarea culturală, orașul a cunoscut, în timpul primariatele sale, o efervescentă manifestare culturală românească, trezind tânăra intelectualitatea românească, dintr-un adevărat *dolce farniente*. Dar, în buna tradiție politicianistă a românilor, de a se bârfi unul pe celălalt, nu de puține ori, Dandea a fost, uneori, paradoxal, ținta atacurilor unor așa zisi intelectuali români, aflați într-o veșnică opoziție politică.

Primul dintre proiectele sale culturale, dacă ar fi să respectăm ordinea cronologică, a fost înființarea Muzeului de arheologie, istorie și etnografie.

Județul Mureș se afla printre departamentele cu un patrimoniu cultural de o mare bogăție și diversitate. Conservarea și punerea sa în valoare a reprezentat o preocupare continuă de-a lungul timpului a autorităților centrale și locale, care au creat instituțiile specifice și necesare (respectiv muzeele) cât și a colecționarilor pasionați.

Preocupările muzeologice și muzeografice la Târgu-Mureș coboară în timp până spre finele secolului al XIX-lea, când a luat ființă *Asociația Culturală*

și Economică a Secuilor (Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet). Având printre obiective înființarea unui muzeu de artă industrială, asociația a deschis prima expoziție la 27 iunie 1886, iar între 1890-1893 a construit clădirea Muzeului Secuiesc de Artă Industrială (actuala clădire a Muzeului de Științele Naturii de pe strada Horea, nr. 24), dată în folosință la 2 iulie 1893. După cum rezultă din puținele documente care s-au mai păstrat, la 15 decembrie 1905 muzeul, la construcția căruia au contribuit cu donații în numerar, natură și prestații în muncă, diferite ministere maghiare, instituții publice, instituții particulare și firme economice și comerciale, a fost trecut la Ministerul de Comerț maghiar, clădirea și colecțiile de obiecte fiind cumpărate de statul maghiar pentru suma de 21000 de coroane. După această dată, a fost anexat Școlii de Arte și Meserii din Târgu-Mureș, fiind întreținut, până la Unire, exclusiv de Ministerul de Comerț maghiar. În timpul administrației românești, odată cu trecerea amintitei școli la Ministerul Instrucțiunii Publice, tacit a trecut și muzeul sub autoritatea acestui minister, deși, având în vedere profilul său, mai nimerit ar fi fost să fie sub egida Ministerului Industriei și Comerțului. Acest muzeu, spre deosebire de celelalte din Transilvania secolului respectiv, s-a remarcat prin profilul său atipic pentru zilele noastre. Având drept scop impulsivarea economiei prin promovarea progresului tehnic, exponatele sale au servit și drept material didactic pentru viitorii meșteri. În principiu, muzeul era organizat în două secțiuni. Într-una dintre acestea, urma să se constituie un depozit format din produse ale industriei casnice capabile de a deveni articole de comerț și pe cât posibil, să se găsească și piață de desfacere, iar cei interesați să obțină informații precise și prompte. În cadrul celei de a doua secțiuni, se urmărea rezolvarea unor probleme speciale interesând industria mică și anume, pe de o parte să se colecționeze obiecte de muzeu, în așa fel încât să se dea posibilitatea industriașilor de a cunoaște noi modele renumite din țară și străinătate, iar, pe de altă parte să se facă cunoscute cele mai avansate mijloace tehnice de producție. În dorința de a se ridica nivelul calitativ și artistic al industriei manufacturiere, în sălile muzeului s-au organizat atât cursuri de specializare pentru diferitele bresle ale industriei mici, cât și expoziții permanente și temporare cu produsele micilor industriași din regiune. A fost primul muzeu de acest gen înființat în Transilvania, într-o perioadă când în Europa asemenea așezăminte de știință, învățământ și cultură ființau deja la Viena, Budapesta, Praga, Brün, Lemberg, Linz, Innsbruck etc. Colecțiile sale erau alcătuite, îndeosebi, din produse etalon ale diferitelor stabilimente industriale din Budapesta, Viena și din diferite zone ale teritoriului austro-ungar, exponatele pornind de la cele mai simple, până la cele mai complexe, cea mai mare parte, însă, reprezentând industria casnică. Noua instituție își propunea să devină un centru de studiu pentru viitorii meseriași, expoziția de bază, deschisă în anul

1893, în clădirea nou construită, putând fi considerată pe drept cuvânt, *mutatis mutandis*, un fel de precursor al târgurilor industriale de azi.

De mare valoare istorică și documentară, colecția Muzeului de Artă industrială s-a pierdut aproape în întregime în timpul celui de al doilea război mondial. Doar un număr mic de exponate au intrat în colecția Muzeului de Arheologie și Etnografie redeschisă în Palatul Culturii, în anul 1949. A fost salvată, în schimb, valoroasa colecție de ceramică și faianță, piesele sale constituind, azi, bunuri de valoare ale colecției Muzeului de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca.

Bazele unui muzeu, în sensul contemporan al cuvântului, au fost puse de Aurel Filimon, alături de el aflându-se, o perioadă, protopopolul greco-catolic Elie Câmpeanu, care au insistat încontinuu pe lângă oficialitățile locale pentru obținere de fonduri și spații de expunere. La 1 mai 1921, Aurel Filimon a fost numit, de către primăria orașului Târgu-Mureș, custode al Muzeului, dată considerată ca moment al întemeierii instituționale a muzeului județean de azi. Personalitate enciclopedică, complexă, ca arheolog și etnograf, de numele său se leagă descoperiri de mare însemnătate științifică care înobilează colecțiile de arheologie și etnografie ale muzeului județean de azi.

Întrucât nu ne-am propus să scriem un studiu cu caracter strict biografic privind personalitatea lui Aurel Filimon, vom încerca, în continuare, să devoalăm relațiile de natură instituțională existente între el și Emil Dandea primarul municipiului, atât cât ne permit sursele edite și inedite. Din studierea acestora, chiar dacă nu rezultă în mod explicit ajutorul financiar oferit de instituția primarului, acordat pentru buna funcționare a instituțiilor de cultură din municipiu, totuși, din subsidiarul textelor aflăm că Dandea nu a fost indiferent față de proiectele culturale bine motivate, iar afirmația privind lipsa totală de sprijin a autorităților pentru acordarea unui local adecvat muzeului, nu este susținută de documente, mai ales când se referă la primarul aflat în discuție. O dovadă în sprijinul acestei afirmații este și o primă adresă trimisă de Filimon, Consiliului Orășenesc, în 3 decembrie 1925, prin care cel amintit aducea la cunoștința primarului Dandea și consilierilor săi că deține o colecție de paleontologie „foarte interesantă”, formată din 260 de piese, pe care o propunea primăriei spre cumpărare, la suma de 30 000 lei. Întrucât, pentru completarea pinacotecii și a muzeului exista suma de 100000 lei, edilul orașului s-a arătat deosebit de receptiv la demersul lui Filimon, încredințând expertizarea acesteia lui V. Mavrodineanu, consilier la Curtea de Apel din localitate și profesorului I. Bujoru, de la Liceul „Al. Papiu-Ilarian”. Din expertiza celor amintiți, reiese că „colecția Dsale este de o valoare științifică de netăgăduit și ca atare ar fi o achiziție constructivă, servind de bază

unei secții paleontologice ce de present lipsește /.../.Suma de 30000 lei ce o cere Dl. Filimon, în interesul științei, credem că nu ar fi exagerat, căci azi cheltuielile pentru căutarea lor ar ajunge acea sumă”.

Problema, pusă în discuția Delegației Permanente, la 29 iulie 1926, după ce Dandea fusese înlocuit, a primit aviz negativ, întrucât „neavând acoperirea bugetară, deocamdată trece la dosar”. Și acolo a rămas pentru totdeauna.

Problema unui spațiu corespunzător și adecvat pentru funcționarea unui muzeu în interesul comunității, cât și a resurselor financiare necesare, l-a preocupat pe cel care se îngrijea de starea colecțiilor, cu multă trudă adunate, pentru obținerea acestuia, apelând tot la înțelegerea lui Emil Dandea. La sugestia acestuia, Aurel Filimon se va adresa, la 8 decembrie 1925, ministrului Culturii, pe care îl informa că „ am intervenit pe lângă primăria orașului Târgu-Mureș care este dispusă a trece colecțiunea între instituțiile ei îngrijindu-se de cele necesare, întreținere, funcționari, însă cu condiția ca ea să rămână instituție orășenească. Vă rog, printr-o adresă, a comunica că, întrucât Primăria se obligă la desvoltarea acestei colecțiuni și va trece-o ca Muzeu orășenesc, Ministerul n-are nimic contra.” Prin adresa din 15 decembrie 1925, ministrul îi solicita lui Dandea să-i răspundă dacă acceptă dorința lui Aurel Filimon, în caz afirmativ, muzeul trecând în patrimoniul cultural al orașului. După primirea adresei ministeriale, primarul îi solicită lui Filimon, care era și secretarul Societății de Istorie, sub patronajul căreia se afla muzeul, să convoace, pentru consultare și aviz, o ședință la care să fie invitat și Ștefan Ieremia, consilierul cultural al primăriei. În același timp, considerând afirmația ministerului incompletă, Dandea i se adresează cu rugămintea de a-i comunica, încă o dată dacă, dacă renunță, *în mod expres*, la orice drept de proprietate în legătură cu muzeul, în cazul în care această instituție ar fi întreținută de către oraș, trecând astfel în proprietatea acestuia. Întrucât, aceeași cerere va fi adresată și de urmașul lui Dandea, respectiv noul primar Bernády György, la 29 iulie 1926, ne îndreptățeste să credem, în lipsa documentelor, că ministerul nu a mai revenit cu precizările cerute, problema rămânând în așteptare până la revenirea lui Dandea în fruntea orașului, în 1934.

Acestea fiind spuse, nu putem admite unele afirmații despre o atitudine de indiferență față de actul cultural și istoric chiar la Emil Dandea, cunoscând, deja, realizările sale în spiritul cultivării valorilor naționale românești și nu numai. Dacă am accepta acest lucru, ar fi greu de explicat cum de muzeul devenise pentru el o realizare cu care se mândrea, iar Aurel Filimon, ctitorul său, o personalitate de admirat, fapt ce rezultă din *Dărilor de seamă* pentru anii 1924 și 1925. Este posibil ca starea de inerție și chiar ineptie dovedită de unii membri de conducere ai Societății, niciunul dintre ei specialist pe probleme de patrimoniu cultural, să fi întârziat finalizarea actului cultural, dar acest aspect reprezintă doar o umbră

pasageră, de producerea căreia nu poate fi învinuit cel mai „român” dintre primarii români interbelici ai municipiului. Dovada se află chiar în etapele de dezvoltare a acestei instituții. În perioada anilor 1922-1926, deci în perioada primului mandat de primar al lui Dandea, prin subvențiile acordate de primărie, a avut loc faza de acumulări cantitative, de constituire a patrimoniului cultural fără de care nu putea fi înființată o astfel de instituție. Valoroasele obiecte de arheologie și etnografie au stat, însă, departe de ochii vizitatorilor, din lipsă de spațiu de expunere și de specialiști. A doua etapă este cea a anilor 1927-1933, când Dandea nu se mai afla la conducerea orașului, perioadă în care, eforturile pentru îmbogățirea colecțiilor cu noi obiecte provenite din săpăturile arheologice sau din achiziții, au fost dublate prin demersurile Societății pe lângă autorități pentru organizarea administrativă a muzeului și pentru obținerea unui local adecvat, eforturi, care, în ciuda celor afirmate de unii autori care s-au mai ocupat de acest subiect, au sensibilizat, totuși, și pe ceilalți primari ai municipiului din perioada 1926-1934, într-o epocă marcată de efectele dezastruoase în plan economic generate de criza mondială din 1928-1933.

Așa numitul Muzeu de antichități, care deținea un tezaur valoros, multe din piesele sale fiind unicate pentru întreaga țară, se afla depozitat, în 1932, într-o singură încăpere a Palatului Culturii, așa cum îl lăsase Dandea la expirarea primului său mandat. Starea sa precară a alarmat intelectualitatea română din Târgu-Mureș, care, prin repetate intervenții prin presă, solicita Primăriei un local adecvat pentru realizarea unei expoziții permanente și pentru punerea acesteia în valoare.

Intervențiile prin presa vremii, nu au rămas fără ecou la nivelul conducerii orașului, care a rezonat cu dorința „intelighenței” române, luând unele măsuri în sprijinul rezolvării problemei privind spațiile de expunere. Astfel, într-o adresă a Primăriei municipiului Târgu-Mureș, din 14 martie 1933, semnată de primarul Ioan Pantea și trimisă lui Petru Stoina, președintele Societății, se aducea la cunoștința acestuia că „*la cererea Dvs. cu No. 4-1933, prin care solicitați un local în Palatul Cultural, din celea ce se vor evacua de către firma Szekely - Reti, avem onoarea a vă aduce la cunoștință că îndată ce aceste localuri vor deveni libere, vi se va pune la dispoziție localul solicitat. Totodată, se aprobă ca obiectele muzeului Dvs. se rămână, până atunci, în camerele ce le rețineți în prezent în palatul cultural al municipiului nostru.*” În 4 martie 1932, Elie Câmpean, președintele Societății de Istorie, Arheologie și Etnografie, era înștiințat de președintele Comisiei Interimare, Petre Muscă, că „*La adresa Dv. cu No 4/1932, prin care solicitați un adăpost pe seama Muzeului arheologic-etnografic al Societății Dv. avem onoarea a vă comunica că suntem de acord cu celea cerute de către Dv.*” La 14 iulie 1933, Delegația Consiliului Municipal al cărui președinte era, de data

aceasta, Petre Muscă, lua decizia prin care „*se aprobă în mod provizoriu cedarea sălii din imediata vecinătate a antreului destinată pentru muzeu, în scopul de a aranja în acea sală secția etnografică a muzeului, astfel ca muzeul să fie compus din 2 săli mari și una anticameră mică la etajul II stânga.*” În 30 octombrie 1933, noul președinte al Societății îi aducea primarului „*cele mai vii mulțumiri pentru bună voința ce a-ți avut de a ceda sălile și dulapurile disponibile din Palatul Cultural pentru amenajarea muzeului regional, a cărui inaugurare sperăm să o putem sărbători în curând.*” În 18 martie 1934, președintele Societății îi trimitea primarului N. Crețu, o adresă prin care „*președinția acestei societăți, în dorința de a da muzeului o dezvoltare mai amplă, este dispusă a ceda Municipiului acestui oraș dreptul de proprietate în condițiile formulate în alăturatul act de donație*” Demersurile privind trecerea muzeului în administrarea primăriei s-au finalizat în 20 septembrie 1935, sub al doilea primariat al lui Emil Dandea, când președintele Asociației, după ce obținuse decizia Comisiei Interimare privind modificarea unei fraze din punctul 5 al actului de donație, scria, în partea finală a adresei trimise către primărie că „*prin aceasta, Societatea de Istorie, Arheologie și Etnografie din loc. consideră actul de donație a muzeului către municipiul Tg.-Mureș definitiv încheiat.*” Primăria, care prelua întregul inventar al muzeului, se obliga să aloce în bugetul său anual, suma de 100000 lei pentru suportarea cheltuielilor în legătură cu administrarea acestuia, cu săpăturile arheologice, cu editarea unui buletin etc. Conducerea era asigurată prin Societatea de Istorie, Arheologie și Etnografie, care, la vremea respectivă avea următorul comitet: dr. Petre Stoina, președinte; Isaia Cimpoa, vicepreședinte; Al. Cantor, casier; dr. Iustin Nestor, jurist-consult; Matei Pompei și Aurel Ciupe, cenzori; Stefan Ieremia, N. Bozian, C. Romanescu, I. Cicioveanu, Laurian Maior, membri.

Referitor la subvențiile acordate de primărie Societății, suma negociată a fost, în general de 20000 lei, cu mențiunea expresă, după cum rezultă din actul de donație, ca 15000 să fie folosite în interesul instituției muzeale, pentru aranjarea științifică a acesteia. Dacă necesitățile bine argumentate o impuneau, subvenția se putea mări.

Înainte de a vorbi despre demersurile făcute pentru organizarea științifică a colecțiilor muzeale, trebuie amintit faptul că, în urma unor neînțelegeri ivite între Aurel Filimon, fondatorul de fapt și de drept al muzeului, și membrii de conducere ai Societății, acesta va demisiona, în 1929, din funcția de secretar al acesteia, iar în februarie 1931 „*a fost debarcat de la conducerea muzeului, tocmai pentru motivul că uneori confunda interesele muzeului cu afacerile sale personale*”. După cum rezultă dintr-un „*Chestionar*” referitor la organizarea instituției muzeale, întocmit în 9 XI 1933, aceasta nu mai avea nici custode, nici director, conducerea efectivă fiind încredințată unui Comitet ales pe timp de

un an, din care făceau parte: Petre Stoina, președinte; colonel în retragere Ioan Petrov, vicepreședinte; Ioan Cantor, contabil la filiala locală a Băncii Românești, casier; Matei Pompei și Aurel Ciupe, cenzori; prof. Isaiia Cimpoaca, secretar; Petre Roșca, Iustin Nistor, Ștefan Ieremia, Ionel Ciupe, Ștefan Pantea și Laurian Maior, membri. Dintr-o adresă a Societății către Departamentul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, din 13 VIII 1935, semnată de vicepreședinte, acesta se adresa ministrului cu rugămintea de a nu-l numi pe Isaiia Cimpoaca la Liceul din Oradea, având în vedere că „*numitul având calitatea de secretar și conservator al muzeului acestei societăți, a avut și are încredințarea de a pune în ordine arhiva, precum și a aranja și înfrumuseța colecțiile muzeului sub directivele Dlui Prof. Univ. C. Daicoviciu. De aceea, rămânerea d-lui prof. Isaiia Cimpoaca în această localitate este cât se poate de utilă și Vă rugăm respectuos Domnule Ministru a dispune în consecință.*”

Între timp, Aurel Filimon va ieși și din grațiile primarului Emil Dandea, ca urmare, se pare, a influenței pe care Ștefan Pantea, cumnatul său, o avea asupra acestuia, numai așa explicându-se lipsa de sprijin pentru revenirea la conducerea muzeului. Elocventă în acest sens este Decizia din 20 martie 1934 a Comisiei Interimare prin care se aducea la cunoștința Societății că „*se ia din nou act că între Societatea de Istorie, Arheologie și Etnografie și Dl. Aurel Filimon nu mai există nici un raport de drept*” și în consecință „*se invită Dl. Aurel Filimon de a restitui parafa, precum și cele 23 volume din Buletinul Societății Monumentelor Istorice*”

Neînțelegerile existente între membrii Societății și Aurel Filimon, care fusese unul dintre fondatorii acesteia, pe de o parte, și între acesta și intriganții de la primărie, care încercau să-i eclipseze prestigiul, dăruirea sa științifică fiind considerată o naivitate, intrigi cărora le-a căzut victimă însuși Emil Dandea, s-au transformat în atacuri veninoase, așa cum rezultă și din expertiza făcută colecției de științe naturale, pe care Filimon o oferise primăriei spre cumpărare, în 1937. Deși, cel care o redactase nu avusese curajul să o și semneze cu numele întreg, totuși, din singura inițială aflată la sfârșitul documentului, presupunem că este vorba de Isaiia Cimpoaca. Amestecând ranchiuna cu lipsa de competență, acesta își încheia informarea amintind, fără nici un rost, în acest context, că „*unele antecedente ale Dlui. Filimon (pământuri obținute de la reforma agrară și folosite în scop pur personal, săpături făcute cu săteni din Cristești concentrați ad-hoc și după cum afirmă primarul de acolo ilegal, sume primite de la autorități și neînregistrate sau defectuos justificate) nu ne îndreptățește a crede că tot ce afirmă dânsul este neîndoielnic și pur științific. Se naște întrebarea oare întradevăr acele resturi de animale preistorice au așteptat sute de mii poate milioane de ani în luncile Muscelului să vină Dl. Filimon să le culeagă. Ori, Domnia sa a făcut și acolo*

săpături?”

După înlocuirea lui Aurel Filimon, un erudit de necontestat în cercurile științifice, indezirabil, însă, în fața unor intelectuali care „animau” viața culturală românească a orașului, s-a pus problema identificării unor specialiști pentru clasarea și catalogarea obiectelor muzeale, care să fie puse la dispoziția publicului, printr-o expoziție permanentă, bine articulată pe etapele de evoluție a românilor în arealul geografic al Mureșului Superior.

Pe 18 martie 1932, pentru aranjarea Expoziției de etnografie și artă populară, a fost invitat la Târgu-Mureș Romulus Vuia, directorul Muzeului și Parcului Etnografic din Cluj, primul muzeu în aer liber din România și al șaselea din Europa, la epoca respectivă, deschis la 12 aprilie 1929, după un plan tematic realizat, în 1927, de către cel amintit. *„Cum în sânul societății s-au iscat divergențe de păreri în ceea-ce privește alegerea apartamentului care să corespundă mai bine muzeului– i se adresa președintele Petru Stoina cunoscutului profesor – comitetul a hotărât să recurgă la luminile și experiența Domniei-Voastre rugându-vă respectuos a Vă deplasa până la Târgu-Mureș în scopul fixării localului în care se va aranja obiectele deja adunate sau destinate muzeului.”* Cunoscutul profesor clujean a răspuns cu promptitudine invitației, în 6 aprilie 1932, *„spre a vă da îndrumări în ceea ce privește alegerea localului pentru muzeul DV. precum și pentru aranjarea vitrinelor.”*

Pentru sistematizarea materialului arheologic, în 12 iunie 1933, Petru Stoina i-a adresat o invitație prof. univ. Constantin Daicoviciu, de la Universitatea din Cluj. *„După informațiile ce avem – scria președintele Societății – a-ți avut prilejul a cunoaște într-o-câtva situația muzeului sau mai bine colecției arheologice și etnografice din Tg.- Mureș /.../ Comitetul societății noastre a decis, în ședința din 31.V. a.c., să vă adresăm prezentul apel, solicitând bunăvoința Domniei-Voastre de a fi îndrumătorul și povățuitorul în opera de înfăptuire a muzeului ce dorim a înființa în acest oraș”*

După cum stă scris în *Darea de seamă* pe anul 1934, p.130, Constantin Daicoviciu nu a fost la Târgu-Mureș, dar l-a delegat pe Octavian Floca, asistentul său, care, în 1936, pe când ajunsese director al Muzeului Regional Deva, a fost din nou solicitat *„în vederea întocmirii unui catalog științific al obiectelor arheologice aflate în Muzeul pe care D-voastră l-ați aranjat.”*

Un pas înainte în realizarea visului „intelighenței” române din oraș l-a reprezentat vizita în Târgu-Mureș, în anul 1932, a marelui istoric Nicolae Iorga, prim-ministru al României, la epoca respectivă, care, atunci când s-a interesat de existența muzeului a rămas neplăcut surprins că, de fapt, acesta nu exista și că valoroasele piese, pe care le studiasse cu mult interes cu ocazia primei sale vizite în oraș, în 1925, stăteau risipite prin mansardele Palatului Culturii, departe de

ochii publicului. „*Dorința strălucitului istoric și mare român transmisă d-lui prefect se va traduce cât de curând în fapt*”, încheia autorul articolului amintit, dar vor mai trece aproape 2 ani până la înfăptuirea sa.

„*Un înălțător eveniment cultural s-a desfășurat în ziua de 22 aprilie (1934-n.n.) în Sala Mare a Palatului Cultural. Aici a avut loc în fața unui public numeros și select serbarea inaugurării noului muzeu de arheologie și etnografie*”. În cuvântul de deschidere, Petru Stoina, președintele Societății de Arheologie, Istorie și Etnografie, aducea omagii, în primul rând, lui Constantin Mavrodineanu, președintele Curții de Apel din Târgu-Mureș și lui Sică Popescu, fostul comandant al Diviziei 20 din Târgu-Mureș, „*cari au depus muncă, entuziasm și dragoste la înființarea muzeului*”. După ce îi amintește, în treacăt fie spus, pe Aurel Filimon, fostul custode al muzeului, pe profesorii Constantin Daicoviciu și Octavian Floca, toți trei care se ocupaseră cu sistematizarea științifică a obiectelor, pe Petre Roșca, inspector general administrativ, pe G. Drăghicescu, consilier la Curtea de Apel și pe Isaiia Cimpoca, președintele mulțumește tuturor primarilor pentru prețiosul concurs oferit Societății și în special lui Emil Dandea, arătând că doar atunci s-a putut deschide acest muzeu, când în fruntea orașului a revenit inimosul român, fiu al Munților Apuseni.

În alocuțiunea rostită, Emil Dandea, președintele Comisiei Interimare a orașului Târgu-Mureș, aprecia că: „*Gestul Dvs, al Societății de Istorie, Arheologie și Etnografie din Târgu-Mureș, de a dona municipiului prețiosul muzeu, adunat cu osârdie, sacrificii și pricepere, dovedește că preocupările Dvs. sunt de ordin absolut ideal numai pentru interesul superior al științei și al dragostei de neam, fără urmă din egoismul așa de des întâlnit în zilele noastre*”, asigurând pe cei prezenți că „*municipiul, cu dragă inimă, se alătură acestor străduinți când preia cu mulțumire donațiunea acestui tezaur național și vă încredințează pe Dvs. Și pe toți care se interesează de aceste probleme că-l va conserva, dezvolta și face accesibil tuturor, în condițiile convenite.*”

Din alocuțiunile celorlalți participanți, reținem pe cea rostită de O. Popescu, delegat din partea Muzeului Național de Antichități din București, care evidenția importanța vestigiilor arheologice și a muzeelor din provincie pentru istoria și cultura națională „*îndeosebi în împrejurările de astăzi, când bate vântul tuturor stupidităților revizioniste*” și când „*culturalul și naționalul trebuie să meargă mână în mână întru afirmarea trecutului nostru, ba chiar de multe ori culturalul trebuie să prevaleze naționalul.*”

După festivitate, publicul a fost invitat să viziteze expozițiile, organizate în sălile de la etajul II al Palatului Culturii, protopopul Al. Runcanu, oficiind un serviciu divin în vechea bisericuță românească de la Căcuciu, locaș de cult datând din timpul împărătesei Maria Tereza, ai cărei pereți au fost recuperați,

în 1924, de către Aurel Filimon, reconstituită și restaurată pentru a fi prezentată vizitatorilor. La sfârșit, bătrânul protopop, Elie Câmpeanu, profund emoționat și cu ochii înlăcrimați și-a manifestat satisfacția de a fi contemporan cu evenimentul, rostind: *„Acum slobozește pe robul tău stăpâne, că văzură ochii mei ridicându-se acest muzeu românesc în interiorul acestui palat care a fost ridicat cu intențiunea de a fi un puternic bastion de deznaționalizare a poporului român”*.

Promisiunea lui Dandea, făcută cu ocazia inaugurării, s-a dovedit a nu fi numai de conjunctură, dacă ne gândim doar la faptul că, în 1936, cu ocazia „Lunii Târgu-Mureșului” primăria a achiziționat, pentru secțiunea de artă populară a muzeului, toate obiectele de etnografie expuse cu titlu personal de Aurel Filimon, cu suma de 54000 lei. Inițiativa lui Dandea pare și mai laudabilă în situația în care, așa cum am văzut și conform presei locale potrivnice acestuia, relațiile dintre cei doi, la vremea respectivă, nu erau prea cordiale.

Dr. Virgil Pană

